STRUCTURI GRAMATICALE ALE ADRESĂRII ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Cristina ANTOCI

Adresarea, prin excelenţă, reprezintă o formă de existenţă a comunicării. Comunicarea, la rândul ei, îşi găseşte maxima expresie în discurs. Transpunerea discursurilor din vorbire directă în vorbire indirectă implică modificări ale formelor de adresare fie prin reorganizarea sintactică, fie prin eliminarea lor [3, p.824]. Comunicarea directă, determinată de coprezenţa locutorului şi a alocutorului, implică *adresarea*, prin care se instituie relaţia dintre locutor şi alocutor în cadrul comunicării lingvistice.

Adresarea presupune numirea destinatarului şi solicitarea ca acesta să-şi asume rolul de alocutor (prin folosirea vocativului cu intonaţie specifică sau datorită *formei imperative* a enunţurilor).

Limba română dispune de un sistem al elementelor de adresare puternic standardizat. Astfel mijloacele lingvistice utilizate pentru realizarea actului adresării pot fi repartizate în două categorii:

a) *substantive* sau *substitute* (adjective şi numerale): nume proprii şi nume comune; numele generice de rudenie; nume de relaţii interpersonale; nume de titluri, funcţii; termeni de afecţiune sau înjurare la cazul vocativ;

b) *pronumele* (în special pronumele de politeţe).

Actul adresării, constitutiv pentru reprezentarea situaţiei dialogale, se realizează punctual, prin intermediul alocutivelor. Elementele specifice planului adresării directe către partenerul de dialog se constituie în formaţiuni constând în elemente lexicale specializate pentru desemnarea destinatarului [3, p.842].

După cum se afirmă, vocativul este cazul caracteristic substantivelor utilizate alocutiv, asociat, de obicei, cu mijloace de aceeaşi clasă funcţională. Vocativul are funcţie *conativă* (identificarea şi apelarea alocutorului), funcţie *fatică* şi funcţie *expresivă*. Este un caz deosebit,

nu numai pentru că nu are legături sintactice propriu-zise cu celelalte cuvinte din propoziţie, ci şi pentru că este încărcat de afectivitatea interlocutorilor. De altfel, vocativul are prin natura lui o poziţie aparte între celelalte cazuri. De aceea el nu se întrebuinţează decât ca mijloc familiar de adresare sau ca mijloc de invocare [1, p.67-71].

Termenii de adresare se deosebesc în funcţie de câţiva factori foarte importanţi: factori *sociali*, factori *contextuali* şi *stilistici* şi sunt utilizaţi în comunicarea directă sau indirectă pentru identificarea destinatarului.

Fără îndoială, cea mai simplă formă de adresare, acceptată şi utilizată de toţi cel mai des este *domnule* şi *doamnă/domnişoară*. Aceasta este folosită mai ales în cazul în care vorbim cu persoane necunoscute, iar numele acestora nu-l cunoaştem. Acestea desemnează, prin tradiţie: o persoană de gen masculin, o persoană de gen feminin căsătorită, o persoană de gen feminin necăsătorită.

Dacă rolurile care intră în relaţie sunt mai distanţate social, formula de adresare este de tipul *doamnă/domnule* + titlu; pe măsură ce distanţa dintre roluri se reduce, vorbitorul recurge la vocativul numelor proprii sau al substantivelor comune şi chiar la interjecţii. Această gradare a elementelor fatice cu rol de adresare corespunde creşterii gradului de afectivitate dintre partenerii aflaţi în interacţiune [3, p.846].

O diferenţă importantă se observă în limba română atunci când este vorba despre adresarea oficială vs adresarea neoficială. Aceste două sisteme diferă foarte mult între ele. Adresarea oficială se consideră a fi strâns legată de condiţiile vieţii publice. Aceasta trebuie să se conformeze strict normelor şi se utilizează obligatoriu în cadrul relaţiilor şi corespondenţelor oficiale, dar nu numai (*domnule profesor, domnule director, doamna Moraru, domnule avocat etc.*). Formele *domn/ doamnă* relevă respectul faţă de acea persoană căreia i se adresează şi mai indică un anumit grad de formalitate.

Adresarea neoficială constituie o parte componentă a oralităţii. Forma orală acceptă destul de uşor abaterile. De altfel presupune diminutivele, augmentativele, forme neliterare de pronunţare ş.a. O varietate de exemple în acest sens găsim la Ion Creangă (Ian taci, *măi femeie,* că biserica-i în inima omului, şi dacă voi muri, tot la biserică am să şed; *Măi omule, măi!* Ai să te duci în fundul iadului, şi n-are să aibă cine te scoate, dacă nu te-i sili să-ţi faci un băiat popă!; Las', *măi*

Ştefane şi Smărănducă, nu vă mai îngrijiţi atâta; Ia tăceţi, *bre*, răspunse Zaharia; Ho, *mă*! ce vă este?).

Limba română şi-a dezvoltat un sistem de adresare pronominală, în care, alături de *tu*/*voi* şi dumneavoastră, mai există o formă, mai puţin formală, apropiată funcţional de „tu". E vorba despre *dumneata*, care uneori este folosit în defavoarea alocutorului.

Folosirea interjecţiilor de adresare (*mă/măi*) este semnalată cu frecvenţă sporită în unele graiuri româneşti. În utilizarea vocativului unor nume, grade de rudenie, interjecţia *mă, bă* apare ca o intensificare a chemării: *mă soru-mea, mă omule.* Adesea se remarcă folosirea interjecţiei *mă* ca singura formă de adresare în locul vocativului *bărbate* [3, p.852].

Între elementele alocutive, o poziţie centrală are *verbul la imperativ*. Ca mod al adresării directe, imperativul apare, de regulă, în enunţuri de tip prescriptiv, în diverse forme ale discursului adresat (dialog, vorbire directă, vorbire indirectă liberă etc.); informaţia purtată de imperative este susţinută de conturul intonaţional al enunţului.

Deseori imperativul este utilizat în combinaţie cu interjecţii adresative (Bravo, *mă*!; Unde-i mă-ta, *fa*? – I.L.Caragiale; He! Trăsnea, *mă*! scoală!; Mă! ia ascutaţi; – *Amintiri din copilărie*), cu substantive sau pronume în cazul vocativ (*Prietene, vino-ncoace!; Maria, vino tu mâine!*), cu adjective substantivizate (*dragule, scumpo, frumoaso etc.*), pronume de politeţe (*dumneavoastră, domnia sa, maiestatea voastră, mata* etc.).

Acest sistem deosebit de dezvoltat al elementelor de adresare serveţte nu numai la îndeplinirea funcţiei fatice a limbajului, ci îndeplineşte şi funcţia *persuasivă* a limbajului. Astfel, într-o oarecare măsură, urmăreşte să convingă sau să întărească convingerile alocutorului. Fără îndoială, limbajul adresativ constituie mijlocul căruia i se valorifică virtuţile pentru atingerea scopului. El trebuie să răspundă unor condiţii-cheie – *să informeze, să dovedească* şi *să obţină asumarea*.

Referinţe:

1. COTEANU, I. *Gramatica de bază a limbii române.* Bucureşti: Albatros, 1982. 411 p.
2. DIMITRIU, C. *Gramatica limbii române explicată: Morfologia.* Iaşi: Junimea, 1979. 398 p.
3. GUŢU, R., BRĂESCU, R. *Gramatica limbii române: Enunţul. Vol. II.* Bucureşti: Editura Academiei Române, 2005. 1036 p.

4. IRIMIA, D. *Gramatica limbii române.* Iaşi: Polirom, 1997. 543 p.